Josep Maria Castellet, el dia de la inauguració de la llibreria Tres i Quatre, amb Eliseu Climent, assegut. En la imatge de la dreta, Josep Renau i Joan Fuster conversen amb Raimon i Joan Francesc Mira a la seu de l'editorial.

L'editorial 3i4: història i balanç dels cinquanta anys

SANTI CORTÉS

No és aquesta la primera vegada que la revista EL TEMPS publica una història de l'editorial Tres i Quatre. Al març de 1988, justament fa trenta anys, quan l'editorial n'havia complert vint, l'escriptor i periodista Francesc Pérez i Moragón, a l'epígraf "Una editorial de llarg abast", explicava les maniobres del règim franquista per fer avortar el projecte i paral·lelament la fermesa dels impulsors a seguir endavant, malgrat la censura i les astúcies de la recentment promulgada "Llei Fraga" (1966). Tot seguit, comentava les finalitats per què s'havia creat i presentava com a complement un primer recompte de l'activitat duta a terme. En el transcurs d'aquestes dues dècades, deia, l'editorial podia mostrar "un balanç absolutament positiu: més de tres-cents llibres publicats (algun amb deu edicions); tres revistes de cultura; quinze edicions dels Premis Octubre". A més, havia editat l'obra de més de dos-cents autors, havia implicat nombrosos artistes plàstics d'avantguarda en el disseny de les cobertes, i per centenars podien comptar-se els participants (433) en els jurats dels premis, on s'havien presentat prop d'un miler d'originals, molts dels quals entrarien després al catàleg de novetats. I per damunt de tot, tant la llibreria com l'editorial, subratllava, havien estat "el motor principal per a la circulació del llibre en català al País Valencià durant tants anys".

Tres i Quatre, però, no era l'única empresa valenciana de producció de llibres existent aleshores. La trajectòria editorial de postguerra s'havia engegat el 1943 amb Torre i Lletres Valencianes, va continuar amb Sicània i Publicacions dels Cursos de Llengua de Lo Rat Penat; després, a primeries dels seixanta, aparegueren Senent, Garbí, L'Estel, i més avançada la dècada, el 1968, Tres i Quatre, la qual no va comptar en principi amb el plàcet de les anteriors, especialment de la darrera, dirigida per Sanchis Guarner. Adduïa el filòleg raons d'inviabilitat econòmica, de disputa dels pocs autors que hi havia, de coincidència d'objectius, d'exigüitat de lectors, de passivitat fins i tot dels llibreters que no reposaven el material i d'experiència a fi de comptes abocada al fracàs i és per tot això que feia una crida a la integració: "Els joves —deia— s'hi llancen amb massa entusiasme, i, a vegades aqueixa eufòria juvenil es paga amb el desengany. Avui és difícil anar avant amb les miniempreses; crec que fóra convenient que treballàssem tots junts". Certament, en aquells anys calia la compenetració d'esforços i la consideració d'aspectes concrets que invitaven més a la unió que no a la fragmentació. Tanmateix, els responsables de Tres i Quatre (Eliseu Climent i Rosa Raga) triaren la independència; volgueren constituir una empresa de "llarg abast" o de grans aspiracions, tant se val, la

qual no contemplava ni de lluny la possibilitat de dissoldre's a curt termini ni de sotmetre's a unes directrius que no fossen les marcades per Joan Fuster. A més, s'havia creat no amb l'ànim d'ofegar les editorials de la competència, sinó d'oferir més alternatives als autors, d'ampliar l'estoc bibliogràfic i d'aportar els recursos necessaris per guanyar terreny en el llarg i difícil procés de redreçament del poble valencià.

En aquesta primera etapa, Tres i Quatre esdevé una editorial ambiciosa i resistent. Aspira a modernitzar la cultura, potenciar la literatura, oferir elements de reflexió als conflictes i debats ideològics. Els llibres que impulsa estan escrits a partir d'una posició de compromís intel·lectual amb la normalització del país, pertanyen a autors vinculats a objectius de defensa, estudi i progrés de la cultura, s'hi analitzen temàtiques reprimides per la dictadura, aleshores encara vigent. La idea inicial fou estrenar-se amb una sèrie feta per "gent d'ací, sobre temes del país". I tant fou així que "La Unitat", una de les col·leccions fundacionals, va posar en pràctica dita consigna, de manera que als primers llibres publicats figura sovint el corònim País Valencià i els autors, per descomptat, en són originaris: Rafael Aracil, Manuel Ardit, Emèrit Bono, Eugeni Ciscar, Alfons Cucó, Màrius Garcia Bonafé, Ricard Garcia Càrcel, Josep V. Marqués, Joan F. Mira, Rafael L. Ninyoles, Vicent Pitarch, Antoni Seva i Sanchis Guarner. Tanmateix, no va cenyir-se a la rònega difusió d'autors i temàtiques locals, sinó que va complementar aquesta faceta amb traduccions d'historiadors i pensadors marxistes prohibits, procedents de la Xina i de països europeus i de l'Est.

Batejada amb un nom simbòlic (tres territoris, quatre barres), al·lusiu a la unitat dels Països Catalans, va representar el punt de partida de la modernitat en el procés editorial valencià. En efecte, entre els darrers anys seixanta i primeries dels vuitanta en què sorgeixen iniciatives noves (Consorci d'Editors Valencians, Malva-rosa, L'Esquer, Bullent) i col·leccions específiques com la "Biblioteca d'Autors Valencians", en aquest interval, dèiem, Tres i Quatre hagué d'enfrontar-se, pràcticament en solitari, amb les problemàtiques que minoritzaven la nostra cultura, hagué de combatre les rèmores heretades de tants anys de marginació i centralisme espanyol, hagué d'introduir formes noves de pensament, hagué de seduir els autors perquè escrivissin en la llengua del país, hagué d'atendre les demandes d'una minoria conscient que exigia obres d'acord amb la seua condició universitària i militant, hagué d'oferir als lectors tota mena de productes amb finalitats diferents: informar, instruir, debatre, induir a la reflexió, fomentar el compromís cívic, crear consciència de país, etc. De bell antuvi, el catàleg inclogué des de compendis de gramàtica i obres d'especialitat en matèries diverses (història, economia, geografia, lingüística, folklore, sociologia) fins a revistes d'alta cultura, assaigs de teoria nacionalista, literatura grisa i textos de creació (tant d'autors valencians com de les Illes i el Principat). Ben aviat, va iniciar també la reedició de monografies emblemàtiques, i també la publicació de facsímils d'obres antigues, de reculls d'artistes subversius de la Nova Cançó i de la producció completa dels grans personatges de la nostra cultura: Vicent Andrés Estellés i Manuel Sanchis Guarner. En aquest primer decenni de vida, més o menys coincident amb el lapse temporal suara esmentat, va traure a la llum tots el manuals disponibles per a l'ensenyament del català. No podia ser d'una altra manera, perquè a començaments del setanta l'interès per l'aprenentatge de la llengua s'havia estès pertot arreu; aleshores funcionaven els cursos de gramàtica del Rat Penat, s'havien endegat els de Carles Salvador i els de l'Institut de Ciències de l'Educació, a la Facultat de Filosofia i Lletres professors i estudiants havien aconseguit l'aprovació d'una càtedra de Lingüística valenciana, per tot del país s'impartien classes de llengua i literatura i l'escola valenciana i el Secretariat de l'Idioma s'havien posat en marxa; no ens ha d'estranyar que Tres i Quatre, una entitat compromesa a "fer país" s'engresqués en l'edició de materials docents per a l'escola, els instituts i la universitat. Una de les col·leccions, "Papers Bàsics", fou *de facto* la col·lecció dels manuals. →

Dos grans personatges de la nostra cultura: Vicent Andrés Estellés i Manuel Sanchis Guarner. En la imatge de baix, a la Canyada, al municipi de Paterma (Horta), els fundadors de l'editorial Tres i Quatre, Rosa Raga i Eliseu Climent, acompanyats de Marta Hoffmann, Josep Renau, Joan Fuster i Anna Sòria.

RAFA GIL

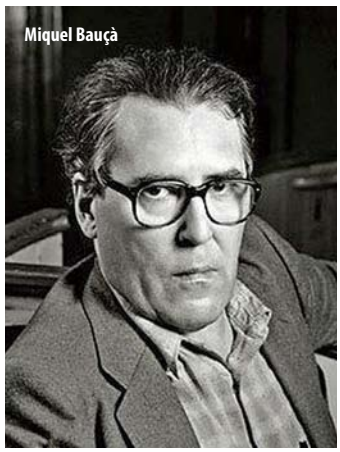
Miquel Bauçà

Josep Vicent Marqués

Lenin

Joan Brossa

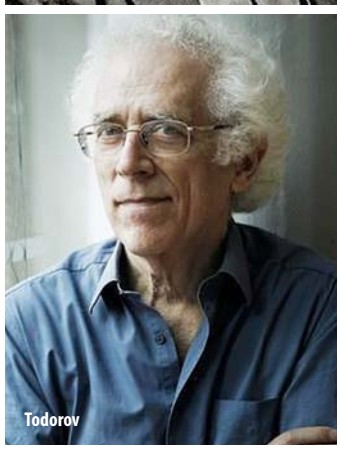
Todorov

Maria Aurèlia Campmany

Sergi Belbel

Mercè Rodoreda

→ Si ara nosaltres, trenta anys després d'aquell primer balanç de 1988, tot coincidint amb la celebració del cinquantè aniversari, en férem una altra avaluació, els resultats serien tant o més positius, especialment perquè Tres i Quatre ha superat els moments de crisi, ha sortejat el procés d'absorció que han patit altres editores semblants, no s'ha deixat temptar per les successives propostes de compra, s'ha mantingut lleial als punts de partida i amb els anys ha evolucionat en positiu, ha adquirit més experiència, més maduresa, s'ha obert a noves possibilitats. El 2008 ja havia ultrapassat el miler de títols; de les tres capçaleres de revistes n'ha conservat dues: *Treballs de Sociolingüística Catalana* i *L'Espill*, aquesta en coedició amb el Servei de Publicacions de la Universitat de València; els autors s'han multiplicat extraordinàriament, amb una presència notable de noms estrangers i naturalment d'investigadors i lletraferits catalans i balears; s'ha donat cabuda a escriptors novells; els tiratges s'han incrementat; més de quaranta títols coneixen tres o més reedicions, alguns s'han convertit en autèntics *long-sellers* i són incomptables les reimpressions; el nombre de col·leccions ha anat d'augment de manera que ara per ara n'hi ha un conjunt actiu superior a la trentena. A les quatre primicials: "La Unitat", "Quaderns", "Papers Bàsics" i "Edicions numerades", han anat afegint-se'n d'altres sobre poesia, novel·la, literatura universal, producció teatral, investigació universitària, llibres de butxaca, textos de lectura escolar, còmics d'obres clàssiques, epistolaris d'autors contemporanis, obres completes, reflexió filosòfica, pensament crític, etc. Les més recents, creades amb el nou mil·lenni, són principalment "Biblioteca Borja", "Diplomatari Borja", "Euram", "La Memòria", "Dones d'Avui", "Accions pel Territori", "Gaia", "Grans Idees", "Empremtes" i més recentment "Biblioteca Marxista", encetada el proppassat 2017 amb motiu del centenari de la Revolució russa. Amb aquesta darrera destinada a l'edició d'obres del dirigent rus Vladímir Ilitx Uliànov, Lenin, l'editorial recupera una de les rutes del principi, ens referim als "Quaderns" on aparegueren llibres de pensadors marxistes i esquerrans. Totes aquestes col·leccions indiquen, és clar, quines són les línies d'acció i de pensament dominants en la direcció editorial dels darrers anys. Es tracta de contribuir a la coneixença d'aquella extraordinària família papal valenciana; d'analitzar les relacions empresarials entre els Països Catalans; de difondre el pensament d'algunes de les intel·ligències més preclares del passat; de presentar les experiències vitals d'escriptors catalans i estrangers destacats; de potenciar el procés de recuperació de la memòria històrica; de mobilitzar la societat civil a favor de la preservació dels espais naturals; de subvenir a la divulgació de temàtiques feministes. Si ens hi fixem, no es pretén sinó connectar amb algunes de les demandes i preocupacions més interessants de l'actualitat.

Per tot plegat, ja fa temps que Tres i Quatre s'ha convertit en una editorial històrica, de referència, que ha marcat punts d'inflexió, ha incentivat el compromís nacional i ha fet germinar d'altres experiències semblants. •